

*І. М. Грабинський,
д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського національного університету імені Івана Франка
Р. В. Міхель,
к. е. н.*

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ УКРАЇНИ З ЄС ПІСЛЯ ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС

*I. Hrabynskiy,
Doct. of Econ. Sciences, Professor,
Head of the International Economic Relations Department of Ivan Franko National University of L'viv
R. Mikhel,
PhD in economics*

POTENTIAL FOR THE TRADE IN SERVICES AFTER UKRAINE'S SIGNING OF THE ASSOCIATION AGREEMENT WITH THE EU

У статті проаналізовано динаміку торгівлі послугами між Україною та ЄС протягом останніх років, визначено основні статті українського експорту та імпорту. З підписанням Угоди про асоціацію України з ЄС, обидві сторони зобов'язалися лібералізувати торгівлю як товарами, так і послугами. У дослідженні проведено аналіз основних статей Угоди, що стосуються торгівлі послугами та наведено пріоритетні напрямки українського експорту послуг.

The article analyzes the dynamics of trade between Ukraine and the EU in recent years, the main articles of Ukrainian export and import. With the signing of the Association Agreement between Ukraine the EU, both parties are committed to liberalize trade in both goods and services. The study analyzes the main articles of the Agreement relating to the trade in services and priority areas of Ukrainian exports of services.

---

*Ключові слова: Угода про асоціацію Україна-ЄС, зона вільної торгівлі, торгівля послугами.
Key words: Association Agreement Ukraine-EU, free trade zone, trade in services.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах розвитку європейського інтеграційного процесу, в якому Україна бере активну участь, загострюється значення збалансованого та справедливого, недискримінаційного розвитку її зовнішньоекономічних, зокрема, зовнішньоторговельних зв'язків з європейськими партнерами. Починаючи з 1991 року, коли Україна здобула незалежність, наша країна та ЄС започаткували відносини, що динамічно розвивалися. У 1998 році Україна і ЄС зробили рішучий крок до покращення своїх відносин шляхом укладення Угоди про партнерство та співробітництво, яка разом із Планом дій Україна-ЄС забезпечили правову і практичну основу для подальшого розвитку стосунків Україна-ЄС [7]. У березні 2007 року було розпочато переговори щодо укладення нової угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво. Після вступу України до Світової організації торгівлі у травні 2008 року в новій угоді були закладені перспективи створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС [13, с. 1].

Необхідність вдосконалення договірних відносин ЄС, зокрема у сфері торгівлі, зі східними сусідами було визнано ще 2003 року (наприклад, у документі Євро-

пейської Комісії Communication on Wider Europe — Neighbourhood: a New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours, COM (2003) 104 Final). Європейська Комісія висунула пропозиції щодо "угоди про поглиблену та всебічну вільну торгівлю" у своєму Повідомленні від 2006 року про посилення Європейської політики сусідства, у якому зазначила, що з часом виконання планів дій у рамках Європейської політики сусідства, особливо у регуляторних сферах, підготує ґрунт для укладення угод нового покоління "про поглиблену та всебічну торгівлю" з усіма партнерами ЄПС, на зразок угоди, щодо якої ЄС має намір провести переговори з Україною [6, с. 8]. У лютому 2008 року ЄС і Україна розпочали переговори щодо основних елементів Угоди про асоціацію, що охоплює поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі, політична частина якої була підписана 21 березня 2014 року, а економічна — 27 червня 2014 року.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблем зовнішньоекономічних відносин України з ЄС знайдено у працях таких вчених, як Л. Бальцеровича, І. Бураковського, О. Зелінської, Б. Кошеля, С. Лутца, В. Мовчан, В. П'ятницького, О. Сушка,

Таблиця 1. Зовнішня торгівля України послугами з країнами Європи

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Експорт послуг (всього), млн дол. США	6135	7506	9039	11741	9598	11759	13792	13599	14836
в т.ч. в країни Європи), млн дол. США	1870	2361	3154	4176	2936	3298	4104	4027	4973
Частка країн Європи в експорті послуг України,%	30,5	31,5	34,8	35,6	30,6	28	29,8	29,6	33,5
Імпорт послуг (всього), млн дол. США	2935	3719	4981	6468	5174	5448	6235	6736	7608
в т.ч. з країн Європи), млн дол. США	1220	1704	2402	3489	2640	2421	2814	3056	3556
Частка країн Європи в імпорті послуг України,%	41,6	45,8	48,2	53,9	51	44,4	45,1	45,4	46,7
Сальдо торгівлі послугами з країнами Європи, млн дол. США	650	657	752	687	296	877	1290	971	1417

Складено за: Державна підтримка українського експорту [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/torg_posl/?country=eu; Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2013 році. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — С. 109.

М. Хайлієра та Р. Хорольського. Серед українських вчених-економістів торгівлю послугами України з ЄС вивчали Р. Боднар, В. Корчун, В. Єлейко, І. Єлейко, Ю. Чириченко та інші. Останній, зокрема, зазначає, що зовнішньоекономічні послуги є товаром, який не проходить митного контролю і на який не оформлюється вантажна митна декларація. Послуги не набувають форми матеріальних об'єктів, на які поширюються права власності. Реалізація послуг та їх виробництво невідокремлені один від одного. Головним у торгівлі послугами є те, що має відбутися операція купівлі-продажу, яка охоплює діяльність суб'єктів господарської діяльності України й іноземних суб'єктів господарської діяльності (резидентів та нерезидентів), побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на економічній території України, так і за її межами [11].

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження ринку послуг України в контексті підписання Угоди про асоціацію з ЄС та визначення перспективних напрямків у торгівлі послугами між Україною та її стратегічним партнером — Європейським Союзом.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З 23 квітня 2014 року в торговельній політиці ЄС передбачаються односторонні митні преференції для товарів, що походять з України (далі ОМП), що визначено постановою Європейського парламенту та Ради ЄС № 374/2014 від 16 квітня 2014 року "Про скорочення або ліквідації мит на товари, що ввозяться з України". ОМП є частиною пакету допомоги ЄС для України у зв'язку з надзвичайною економічною та політичною ситуацією в країні. Їх прийняття є політичним рішенням і де-факто односторонньою імплементацією торговельної частини Угоди про асоціацію Україна-ЄС у вигляді так званої поглибленої зони вільної торгівлі. Ці преференції мають тимчасовий характер, чинність яких мала закінчуватися в листопаді 2014 року, або до набрання чинності ЗВТ.

Частина Угоди про асоціацію щодо створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) є невід'ємною складовою Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і становить майже 85% від загального обсягу Угоди. Положення цієї частини передбачають лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталів і до певної міри руху робочої сили. Відмінною рисою ЗВТ Україна-ЄС є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це дозволить значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар'єри у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечити роз-

ширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки європейських експортерів до українського ринку. На додаток до зниження тарифних ставок і зниження торговельних бар'єрів, Угода передбачає регулювання доступу до ринку послуг, регулює інтелектуальну власність та захищає запатентовані товари в ЄС та географічні назви [10, с. 22—23]. Таким чином, поглиблена і всеосяжна ЗВТ має забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС.

Як зазначають В. Корчун та О. Наневич, у структурі зовнішньої торгівлі України з перших років незалежного розвитку торгівля послугами займала важливе місце, забезпечуючи реалізацію сприятливого, певною мірою унікального гео економічного розташування між Російською Федерацією та іншими країнами СНД та Європою [5]. Експорт послуг України завжди переважав над імпортом, ніколи не фіксувалося негативне сальдо. Аналіз статистичних даних за 2005—2013 роки свідчить, що протягом цього часу загальний експорт послуг України розвивався динамічно, за винятком 2009 року, коли в результаті кризи в економіці він скоротився, хоча вже в наступному році повернувся на докризовий рівень. Подібна динаміка характеризує експорт послуг до країн Європи (табл. 1).

Тепер розглянемо докладніше структуру торгівлі послугами України з країнами Європи за видами послуг в 2012 і 2013 роках (табл. 2). Як видно з таблиці структури торгівлі послугами України транспортна галузь є визначальною в порівнянні з іншими, що в свою чергу обумовлено географічним положенням України, розвинутою мережею залізничного сполучення і конкурентоспроможними цінами на транспортування вантажів українськими перевізниками в порівнянні з іноземними. Варто також відзначити зростання експорту комп'ютерних та інформаційних послуг, адже в нашій країні виробничі суб'єкти, що працюють в даній сфері за співвідношенням ціна — якість на міжнародному ринку, стають все більш конкурентоспроможними. Високоякісні фінансові, страхові, аудіовізуальні, особисті, культурні та рекреаційні послуги Україні вигідно імпортувати з Європейського Союзу.

Враховуючи, що Угода про асоціацію України з ЄС передбачає лібералізацію торгівлі, можна очікувати й поживлення торгівлі послугами між Україною та ЄС. Зокрема лібералізація торгівлі послугами перед-

- поступову взаємну лібералізацію заснування підприємницької діяльності;
- транскордонне надання послуг;
- співпрацю щодо електронної комерції;
- основи торгівлі іншими видами послуг, зокрема,

Таблиця 2. Структура торгівлі послугами України з країнами Європи за видами послуг

	2012					2013				
	Експорт		Імпорт		сальдо	Експорт		Імпорт		сальдо
	млн дол. США	в % до загального обсягу	млн дол. США	в % до загального обсягу		млн дол. США	в % до загального обсягу	млн дол. США	в % до загального обсягу	
Європа	4027,3	29,6	3055,9	45,4	971,4	4973,6	33,5	3556,0	46,7	1417,6
Транспортні послуги	2161,6	53,7	734,8	24,1	1426,8	2150,0	43,2	839,9	23,6	1310,1
в тому числі:										
морські	461,5	21,4	81,5	11,1	380,0	401,3	18,7	90,3	10,7	311,1
повітряні	785,3	36,3	337,2	45,9	448,1	752,7	35,0	463,2	55,2	289,5
залізничні	354,3	16,4	157,3	21,4	197,0	471,9	21,9	98,2	11,7	373,7
трубопровідні	9,7	0,5	0,5	0,1	9,2	12,9	0,6	2,7	0,3	10,2
Подорожі	113,6	2,8	210,9	6,9	-97,4	89,3	1,8	266,6	7,5	-177,3
Будівельні послуги	20,2	0,5	55,3	1,8	-35,1	25,2	0,5	164,0	4,6	-138,9
Страхові послуги	41,6	1,0	122,9	4	-81,3	26,5	0,5	129,0	3,6	-102,5
Фінансові послуги	24,5	0,6	549,4	18	-524,9	66,4	1,3	519,0	14,6	-452,6
Комп'ютерні послуги	364,1	9,0	197,7	6,5	166,4	476,3	68,8	165,7	47	310,6
Роялті та послуги ліцензування	18,2	0,5	180,0	5,9	-161,9	26,7	0,5	316,4	8,9	-289,7
Різні ділові, професійні і технічні послуги	991,0	24,6	581,0	19	409,9	713,4	14,3	771,4	21,7	-57,9

Складено за: Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2013 році. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — С. 122—125.

комп'ютерними, поштовими і кур'єрськими, телекомунікаційними, фінансовими, транспортними та ін;

— лібералізацію заходів сторін щодо в'їзду та тимчасового перебування на їх території постачальників послуг: ключового персоналу, бізнес-відвідувачів, керівників, фахівців, випускників-стажерів продавців бізнес-послуг, постачальників договірних послуг, незалежних фахівців [8].

В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС послугам присвячується розділ IV [9]. Згідно з положеннями Угоди має відбутися поступова лібералізація торгівлі більшістю послуг, крім видобутку і переробки ядерних матеріалів, зброї та боєприпасів, міжнародних авіаперевезень, аудіовізуальних послуг (ст. 87). Українські компанії зможуть відкрити філії в країнах ЄС, а українські інвестиції в ЄС отримають додатковий захист. Однак Угода встановлює і обмеження на експорт послуг, а також згідно з Угодою Україна зобов'язується почати поступове зближення національного законодавства у цій сфері з нормами відповідного регулювання ЄС, що відзначено зокрема в Додатках XVI-B і XVI-E.

Особливої уваги заслуговує частина 3 розділу IV "Транскордонне надання послуг", ст. 93 п.1 якої зазначає, що для забезпечення доступу на ринок за допомогою транскордонного надання послуг кожна Сторона повинна створити режим регулювання ринків послуг постачальників послуг не менш сприятливий, ніж уже встановлений Сторонами.

У секторах, в яких існують зобов'язання щодо забезпечення доступу на ринок, заходи, які Сторона не повинна підтримувати або приймати, як на основі територіального поділу, так і на основі всієї території, якщо це не визначено інакше в Додатках XVI-B і XVI-E до цієї Угоди, визначаються таким чином:

— обмеження щодо кількості постачальників послуг, як у формі кількісних квот, монополій, ексклюзивних постачальників послуг, так і вимог перевірки економічних потреб;

— обмеження стосовно загальної вартості транзакцій або активів у рамках надання послуг у формі кількісних квот або вимог перевірки економічних потреб;

— обмеження стосовно загальної кількості операцій з надання послуг або стосовно загального обсягу послуг, що виражається в умовних кількісних одиницях у формі квот або вимог щодо перевірки економічних потреб [9].

З урахуванням ряду застережень і винятків, в тому числі, в розрізі окремих секторів економіки, що стосуються національних режимів підстави підприємств у країнах-членах ЄС та в Україні, Сторони повинні взаємно гарантувати створення такого національного режиму та функціонування дочірніх компаній, філій та представництв юридичних осіб, який був би не менш сприятливим, ніж той режим, який застосовується до власних юридичних осіб або юридичних осіб третіх країн, причому, повинен обиратися той режим, який є кращим.

У секторах, де зобов'язання щодо доступу на ринок описані в Додатках XVI-B і XVI-E до цієї Угоди, з урахуванням всіх умов і застережень в них, кожна Сторона повинна гарантувати щодо послуг і постачальників послуг іншої Сторони і стосовно всіх заходів, що впливають на транскордонне постачання послуг, режим не менш сприятливий, ніж той, який застосовується до таких самовласних послуг і постачальників послуг (ст. 88).

Ще однією з умов постачання послуг між сторонами є ліцензування (ст. 103—105). Під ліцензуванням тут мається на увазі процедура отримання постачальником послуг або інвестором дозволу від компетентного органу (регулятора) на поставку послуг, в тому числі, через здійснення інших видів діяльності, ніж надання послуг. При цьому ліцензійні процедури повинні застосовуватися тільки до тих категорій послуг і постачальників послуг, які визначені специфічними зобов'язаннями Сторін. Наприклад, під ліцензування підпадають поштові та кур'єрські послуги, однак, через три роки після набрання чинності Угоди ліцензування буде вимагатися тільки для універсальних послуг з чітким визначенням критеріїв та умов отримання ліцензії, строків прийняття рішення про подачу заявки на отримання ліцензії, причин для відмови в видачі такої ліцензії, а також прозорості та недискримінаційної процедури оскарження такої відмови (ст. 112).

Згідно з Угодою, якщо Україна введе всі вимоги, визначені в Угоді, в тому числі і в Додатках XVI-B і XVI-E, то сфери поштових, кур'єрських (ст. 109, 110), фінансових (ст. 125—133), телекомунікаційних послуг (ст. 115—124), а також морського судноплавства (ст. 135) стануть повноправною частиною ринку послуг ЄС.

Що стосується регулювання ринку фінансових послуг, то тут варто зупинитися на двох моментах. По-перше, виключенням з вищенаведених положень є діяльність держави у сфері надання фінансових послуг, що стосуються функціонування, пенсійної системи та системи соціального захисту, та центрального банку країни або центрального державного органу, що здійснює монетарну політику (ст. 130). По-друге, відповідно до режиму національного регулювання ринків фінансових послуг кожна із Сторін повинна гарантувати постачальникам фінансових послуг з іншої Сторони вільний доступ до платіжних та клірингових систем, управління якими здійснюють публічні компанії, і до необхідних для нормального ведення бізнесу каналів фінансування та рефінансування. Однак цей пункт не надає доступ до кредитора останньої інстанції (ст. 132).

Створення ефективної системи державного пруденційного нагляду (ст. 126) над ринками фінансових послуг на основі кращих міжнародних стандартів, прозорої дозвільної системи (ст. 127) та усунення бар'єрів, що перешкоджають конкуренції у сфері розробки та впровадження нових видів фінансових послуг і як наслідок імплементація положень цієї Угоди в національне законодавство, дозволить створити прогнозоване і сприятливе для ведення бізнесу та залучення інвестицій регуляторне середовище. Особливо важливі у цьому контексті є взаємні зобов'язання Сторін щодо забезпечення вільного доступу фінансових компаній платіжної і клірингової інфраструктури, що допоможе в майбутньому уникнути конфліктів, пов'язаних зі штучною монополізацією ринків платіжних систем [3, с. 57].

Угода докладно описує регулювання ринку міжнародних морських транспортних послуг, однак варто звернути увагу на один момент. Положення цієї Угоди не повинні перешкоджати застосуванню положень інших морських угод, укладених між Україною та ЄС, що виходять за рамки цієї Угоди. Якщо положення цієї Угоди є менш сприятливими, ніж положення чинних договорів, то застосовуватися повинні останні. Якщо ж положення таких угод є несумісними з положеннями цієї Угоди або ідентичні, то застосовуватися повинні положення цієї Угоди (ст. 135, п. 11).

Що стосується скоординованого розвитку та поступової лібералізації транспортного сектора, питань взаємного доступу до ринків автомобільних, залізничних та внутрішніх водних перевезень, то вони повинні вирішуватися шляхом підписання окремих угод (ст. 136).

Щодо комп'ютерних послуг, то сторони зобов'язуються здійснити лібералізацію сектора комп'ютерних послуг (відповідно до вимог глав цієї Угоди 2—4), беручи до уваги, що надання комп'ютерних та пов'язаних з ними послуг передбачає також надання й інших (в тому числі, електронних) послуг, які не підпадають під класифікацію, наведену в цій Угоді (ст. 108).

Якщо Україна візьме на себе зобов'язання лібералізувати ринки комп'ютерних послуг, поштових та кур'єрських послуг, а також телекомунікаційних послуг, та приведе норми їхнього регулювання до рівня європейських стандартів, наша країна зможе створити сприятливе конкурентне середовище для роботи компанії-постачальників відповідних послуг. Це, в свою чергу, призведе до полегшення транскордонного руху таких послуг та дозволить вирішити цілий ряд важливих для бізнесу проблем, а саме: уточнення принципів та напрямів діяль-

ності регулятора в частині регулювання монопольних ринків і забезпечення недискримінаційного доступу третіх сторін до електронних комунікаційних мереж, удосконалення процесу ліцензування та розподілу частотного і номерного ресурсу і т.п., оскільки сьогодні ці питання в Україні вирішуються непослідовно і непрозорим способом. Несвоєчасне вирішення цих проблем може призвести до штучної монополізації ринків, завищення цін на відповідні послуги для споживачів, гальмування проникнення нових технологій на окремі ринки (наприклад, Україна досі не змогла виділити частоти під функціонування мобільного зв'язку покоління 3G, тоді як окремі країни ЄС вже почали розгортання мереж наступного покоління — 4G) [1]. Спрощення транскордонного руху послуг також спростить вихід на європейські ринки для достатньо конкурентоспроможного сектора вітчизняних ІТ компаній.

Поступова лібералізація ринків міжнародних транспортних перевезень дозволить створити умови для зростання рівня конкуренції на цих ринках, що за інших рівних умов буде сприяти підвищенню якості надання відповідних послуг і зростанню інвестицій в розвиток відповідної інфраструктури (зокрема, портів, доріг, залізної дороги і т.д.). Цей момент особливо важливий для України як досить великого транспортного коридору, який з'єднує країни ЄС та Азії. Наприклад, співпраця України з Польщею в секторі транспортних послуг та поступова уніфікація стандартів транспортних перевезень дозволить усунути ряд діючих бар'єрів для транскордонного руху товарів і пасажирів, що, в свою чергу, може стати вагомим стимулом для зростання обсягів пасажиро- і вантажоперевезень транспортними компаніями, а відтак, і зменшить витрати споживачів на транспортні послуг. Також співпраця в рамках спільних проектів ЄС (зокрема, можлива участь України у проектах структурних фондів ЄС) дозволить залучити додаткові інвестиції на розвиток і модернізацію наявної і побудови нової транспортної інфраструктури, отримати доступ до нових технологій в транспортному секторі, зокрема, таких, як інтелектуальні транспортні системи, використання інноваційних видів палива тощо.

Спрощення та уніфікація регулювання сектора електронної торгівлі повинна створити певні стимули для зростання цього відносно молодого ринку. Сьогодні наявність різних регуляторних моделей, які застосовуються в Україні та країнах-членах ЄС для регулювання електронної торгівлі, значною мірою перешкоджають динамічному зростанню обсягів електронної торгівлі. Також очевидно, що взаємне відкриття ринків приведе до розширення присутності європейських компаній на українському ринку електронних послуг, що сприятиме його розвитку [3, с. 60].

ВИСНОВКИ

Відкриття європейського ринку послуг для бізнесу означатиме посилення конкуренції з одного боку, та полегшення доступу на ринки країн-членів ЄС, з іншого. В першу чергу це стосуватиметься тих сфер послуг, де Україна має конкурентні переваги надання послуг у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Угода створить умови для поглиблення торговельно-економічних відносин України з ЄС, тому що компанії ЄС зможуть вести бізнес в Україні на тих же умовах, що і в ЄС. ЗВТ у короткостроковій перспективі призведе до збільшення експорту з ЄС товарів на український ринок за відсутності ризику значного збільшення імпорту українських товарів в ЄС, тому що багатьом українським товарам уже полегшило доступ на ринок ЄС у зв'язку з використанням генералізованої системи преференції ЄС.

Разом з тим, необхідно розуміти той факт, що економічні вигоди від зони вільної торгівлі прийдуть до України не відразу. Неготовність вітчизняної економі-

ки до реалій відкритого ринку призведе до її значного спаду, проте українським керманічам слід чітко усвідомлювати, що загрозою для вітчизняної економіки є не європейські інвестиції, а якраз їх брак. Можливими є й окремі труднощі. Наприклад, можна очікувати тимчасового зростання витрат, пов'язаних із адміністративними та правовими змінами. Додаткових видатків від бізнесу потребуватиме дотримання високих стандартів. Вільна торгівля з таким потужним партнером, як Європейський Союз означатиме для українських компаній більшу конкуренцію, якої можуть не витримати слабші фірми. Однак якщо зона вільної торгівлі з ЄС і призведе до певних втрат у короткостроковій перспективі, то безперечними й вагомими будуть вигоди на середні та довгі терміни. У зв'язку з відкриттям нового і досить об'ємного ринку європейські компанії мають альтернативу: або розширити експорт капіталу в Україну, налагоджуючи тут своє виробництво, або збільшити експорт готової продукції, інвестувавши хіба що в логістику.

Таким чином, імплементація Угоди про асоціацію Україна-ЄС відкриває вченим нові горизонти для подальших досліджень, а отримані дані можуть бути використані як вітчизняними, так і зарубіжними компаніями, що зацікавлені у веденні бізнесу в Україні.

Література:

1. Внутрішнє регулювання окремих секторів послуг [Електронний ресурс] // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. — Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/Ukraine_EU_project/materials/AA_title_4/chapter_6/internal_regulation/
2. Державна підтримка українського експорту [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/torg_posl/?country=eu
3. Економічна складова угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління / За ред. І. Бураковського та В. Мовчан. — К.: Інститут економічних досліджень і політичних консультацій, 2014. — 141 с.
4. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2013 році. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — С. 122—125.
5. Корчун В., Наневич О. Особливості зовнішньої торгівлі послугами України з країнами Європейського Союзу / В. Корчун, О. Наневич // Зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. ["Актуальні проблеми міжнародних відносин і зовнішньої політики країн світу"], (Луцк, 2013 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://integrationconference2011.wordpress.com/2011/07/11/hello-world/>
6. Можливі наслідки від імплементації положень майбутньої Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС та поглибленої зони вільної торгівлі як її головного компоненту. — К.: Представництво Європейської комісії в Україні, 2009. — 89 с.
7. Порядок денний асоціації Україна — ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unesco.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu>
8. Пятницький В., Хайлігер М. Торговля з ЄС в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про вільну Торговлю: роз'яснення переваг поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю (ЗВТ+) між Україною та ЄС. — К.: СТАЕCONOMIC & EXPORT ANALYSTS LTD, 2013. — 18 с.
9. Текст Угоди про асоціацію України з ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344
10. Угода про асоціацію Україна-ЄС: дороговказ реформ / О. Сушко, О. Зелінська, Р. Хорольський та ін. — К.: Фонд Конрада Аденауера, 2014. — 54 р.
11. Чичиренко Ю. Зовнішня торгівля послугами: глобальна емерджентність / Ю. Чичиренко // Держава та

Регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — 2013. — № 1 (70). — С. 64—69.

12. European Statistics Office "International trade in services, geographical breakdown" [Electronic resource]. — Available from: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/balance_of_payments/data/database

13. Langbein J. The EU-Ukraine: Plus or minus? // European Focus. — November 2009 [Electronic resource]. — Available from: http://www.icps.com.ua/files/articles/54/76/EF_November_2009_ENG.pdf

References:

1. The Institute for Economic Research and Policy Consulting (2015), "The internal regulation of individual services sectors", available from: http://www.ier.com.ua/ua/Ukraine_EU_project/materials/AA_title_4/chapter_6/internal_regulation/
2. State export support [Electronic resource]. — Available from: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/torg_posl/?country=eu
3. Burakovskiy, I. and Movchan, V. (2014), Ekonomichna skladova uhody pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu ta YeS: naslidky dlya biznesu, naselennya ta derzhavnoho upravlinnya [The economic component of the Association Agreement between Ukraine and the EU: implications for business, people and governance], Institute for Economic Research and Policy Consulting, Kyiv, Ukraine.
4. State Statistics Service of Ukraine (2014), "Ukraine's foreign trade in goods and services in 2013", Kyiv, Ukraine.
5. Korchun, V. and Nanevych, O. (2013), "Features of Ukraine's foreign trade in services with the EU countries", Zb. tez dopovidej Mizhnarjdnoji nauovo-praktychnoi internet-konferentsii ["Actual problems of international relations and states foreign policy"], Lesya Ukrainka Eastern European National University, Luts'k, Ukraine, available from: <https://integrationconference2011.wordpress.com/2011/07/11/hello-world/>
6. European Commission Delegation to Ukraine (2009), "Possible consequences of the implementation of the future Association Agreement between Ukraine and the EU and the deep free trade area as its main component, Kyiv, Ukraine.
7. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (2015), "The EU-Ukraine Association Agenda for preparation and facilitation of the Association Agreement implementation", available from: <http://unesco.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu>
8. Pyatnyts'kyy, V. Khayliher, M. (2013), Torhivlya z YeS v ramkakh pohlyblyenoyi ta vseosyazhnoyi uhody pro vil'nu Torhivlyu: roz'yasnennya perevah pohlyblyenoyi ta vseosyazhnoyi uhody pro vil'nu torhivlyu (ZVT+) mizh Ukrainoyu ta YeS [EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area], СТАЕCONOMIC & EXPORT ANALYSTS LTD, Kyiv, Ukraine.
9. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (2015), "EU-Ukraine Association Agreement", available from: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344
10. Sushko, O. Zelinsky, O. Khorolskyi, R. (2014), Uhoda pro asotsiatsiyu Ukrainyina-YeS: dorohovkaz reform [The Ukraine-EU Association Agreement reform roadmap], Konrad Adenauer Stiftung, Kyiv, Ukraine.
11. Chychyrenko, Y. (2013), "Foreign trade in services: global emergence", Derzhava ta Rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo, vol. 1 (70), pp. 64—69.
12. European Statistics Office (2015), "International trade in services, geographical breakdown", available from: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/balance_of_payments/data/database
13. Langbein, J. (2009), The EU-Ukraine: Plus or minus? European Focus, available from: http://www.icps.com.ua/files/articles/54/76/EF_November_2009_ENG.pdf

Стаття надійшла до редакції 04.02.2015 р.